

# Hemşirelikte tamamlayıcı ve destekleyici tedaviler konulu yayınlara global bakış

## A global overview to publications on the theme of complementary and supportive therapies in nursing

Hatice Öntürk Akyüz<sup>1</sup>, Selma Dilmen Kalı<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bitlis, Türkiye. onturk65@hotmail.com, 0000-0002-6206-2616

<sup>2</sup> Öğr.Gör. Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bitlis, Türkiye, sdkali@beu.edu.tr, 0000-0003-3549-9422,

**Anahtar Kelimeler:**  
Tamamlayıcı ve Destekleyici  
Tedaviler, Hemşirelik,  
Bibliyometrik Analiz.

**Key Words:**  
Complementary and Supportive  
Therapies, Nursing, Bibliometric  
Analysis.

**Sorumlu Yazar/Corresponding  
Author:**  
Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren  
Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri  
Meslek Yüksekokulu, Bitlis, Türkiye.  
onturk65@hotmail.com, 0000-  
0002-6206-2616.

**DOI:**  
10.52880/sagakaderg.1188807

**Gönderme Tarihi/Received  
Date:**  
13.10.2022

**Kabul Tarihi/Accepted Date:**  
17.11.2022

**Yayımlanma Tarihi/Published  
Online:**  
01.03.2023

### ÖZ

**Giriş ve Amaç:** Bu çalışmada, hemşirelikte destekleyici ve tamamlayıcı tedaviler konulu bilimsel literatürün bibliyometrik analiz yöntemi ile gözden geçirilmesi amaçlandı. **Gereç ve Yöntem:** Bu doküman inceleme çalışmasında, araştırma verilerini toplamak için günümüze kadar olan zaman diliminde Thomson Reuters'in Web of Science (WoS) Core Collection veri tabanı kullanıldı. "Tamamlayıcı tedaviler" veya "destekleyici tedaviler" veya "Aromaterapi" veya "müzik terapi" veya "masaj" veya "sıcak uygulama" veya "akupunktur" anahtar kelimeleri içeren yayınlar arandı. Yayınlar, toplam atıf sayısı, yayın tarihi, yayınlandıkları ülke veya kurum açısından analiz edildi. **Bulgular:** Çalışmada, ilk tarama sonucunda toplam 15711 yayına ulaşıldı. Hemşirelik alanına daraltıldığında ise 856 yayına ulaşıldı. Çalışmaların 562'si araştırma makalesi olarak bulundu. İlk yayın 1973 yılında yapıldığı görüldü. Yayın artışına baktığımızda, 1999 yılına kadar 10 tane yayın/yıl yayınlanmamışken, 2005'ten sonra yayın sayısında artış görülmektedir. **Sonuç:** Dünya genelinde WOS'ta taranan dergilerde destekleyici ve tamamlayıcı tedavi konulu bilimsel çıktı sayısı az olmakla beraber ülkemizin 2. sırada olması yüz güldürücüdür. Bu alanın desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

### ABSTRACT

**Aim:** In the present study, it was aimed to overview the scientific literature on the theme of complementary and supportive therapies in nursing research area with bibliometric analysis. **Methods:** In this document review study, the Thomson Reuters' Web of Science (WoS) Core Collection database was used to collect research data published in the time period up to the present. The publications containing the keywords "complementary therapies" or "supportive therapies" or "aromatherapy" or "music therapy" or "massage" or "hot treatment" or "acupuncture" were searched. The found publications were analyzed with bibliometric analysis in terms of the total number of citations, publication date and country or institution where they are published. **Results:** In the study, a total of 15,711 publications were reached as a result of the first search. When the search was narrowed down to the field of nursing, there remained 856 publications. It was found that 562 of those studies were research articles. The first publication was observed to be published in the year of 1973. Examining the increase in publications revealed that the number of publications was less than 10 per year until 1999, but, it was observed to increase after 2005. **Conclusion:** Although the number of scientific outputs on the theme of supportive and complementary therapy published in journals scanned in WOS is low around the world, it is pleasing that Turkey is in the 2nd place. It is considered that this field should be supported.

### GİRİŞ

Modern ve bilimsel tedavilerin haricindeki tedaviler, alternatif ve tamamlayıcı tedavi olarak ifade edilir. Bu kavramın ilk olarak 1970'lerde kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Alternatif ve tamamlayıcı tedavi kavramları birbirini yerine kullanılsa da aslında iki kavram farklıdır. Alternatif tedavi, modern tıp yerine (ağrısı tedavisinde analjezik yerine akupunkturun kullanılması) kullanılır. Tamamlayıcı tedavi ise, modern tıpla birlikte (örneğin; ilaç tedavisine ilaveten müzik tedavisi ve gevşeme teknikleri vb.) kullanılması anlamına gelmektedir (1-4).

Kavramsal çerçevede hala belirsizlikler ve farklı tanımlar mevcuttur. Literatür incelendiğinde, Tamamlayıcı ve Destekleyici Uygulamalar (TDU), Tamamlayıcı ve Alternatif Tedaviler (TAT), Geleneksel, Tamamlayıcı ve Fonksiyonel Tıp Uygulamaları (GETAT), Tamamlayıcı ve Destekleyici Tedaviler, Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp (GTAT), Konvansiyonel Tıp, Geleneksel Tıp şeklinde çeşitli kavramlarla ifade edilmektedir. Hangi tanımla ifade edilirse edilsin bu uygulamaların temel mantığı aynıdır. Yaygın olarak kullanılan TDU şunlardır: akupunktur, kayropratik, apiterapi, proloterapi, hipnoz, osteopati, sülük uygulaması, fitoterapi, homeopati,

ozon uygulaması, kupa, müzikterapi, larva uygulaması, refleksoloji, mezoterapidir . ABD bünyesinde kurulan, National Center for Complementary and Integrative Health – NCCIH (Ulusal Tamamlayıcı ve Bütünleştirici Sağlık Merkezi) ve National Center for Complementary and Alternative Medicine – NCCAM (Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Ulusal Merkezi) ise bu uygulamaları biyolojik temelli uygulamalar, manipülatif ve vücut temelli yaklaşımlar, zihin-vücut temelli yaklaşımlar, alternatif tıbbi sistemler, enerji tedavileri olmak üzere beş grupta toplamaktadır (4-9).

Son 20 yılda alternatif ve tamamlayıcı tedaviler Amerika Birleşik Devletleri'nde sağlık bakımında önemli bir yer bulmuştur. Ülkemizde ise 2014 yılında T.C. Sağlık Bakanlığı bünyesinde kurulan Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Daire Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Geleneksel, Tamamlayıcı ve Fonksiyonel Tıp Uygulamaları (GETAT) merkezlerinde bu yöntemlere ilişkin eğitim verilmesi ve uygulanması, klinik araştırmaların yapılması ve hemşirelerde farkındalığın oluşması açısından ciddi bir adım olmuştur. GETAT uygulamaları günümüzde birçok hastalığın (kanser, ağrı, bulantı kusma, halsizlik vb.) tedavisinde yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır (8-13).

Tıp biliminde gittikçe önem kazanan bu uygulamaların bazıları hemşireliğin doğası içindedir ve hemşireler de bu uygulamalarda aktif rol almaktadır (12-15). Hasta bakım ve tedavisinde sistemin en önemli parçası olan hemşireler uygulayıcı rollerinin yanı sıra bilimsel çalışmaları ile de etkili bir rol oynamaktadır. Hemşirelik alanında GETAT uygulamalarına ilişkin yapılmış çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak yayınların sayısı, niteliği, atıf durumu, hangi yazarlar tarafından yapıldığı, yayınların yapıldığı kurumlar ve yayınları destekleyen kurumların neler olduğu konusunda az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Alana katkı sunmak için yayın analizleri önem arz etmektedir. Literatürde, sağlık ve hemşirelik bilimleri alanında yapılan çok sayıda çalışmaya rastlanırken, ancak bu alanda sınırlı sayıda bibliyometrik çalışmaya rastlanmıştır (16,17).

Bibliyometrik analiz çalışmaları, belirli bir alanda yapılmış bilimsel yayınların, belirli anahtar kelimeler kullanılarak, yazarlar, yayımlandıkları ülkeler, kurumlar, yayınların yapıldığı yıllar, atıf sayısı, yayımlandıkları dergiler, yazar sayıları, yayın dili ve yayınlarda kullanılan kaynakların matematiksel olarak incelenmesi yöntemidir. Son yıllarda yaygın olarak yapılan bir çalışma türüdür. Başlangıçta daha çok sosyal bilimlerde kullanılmakta iken son yıllarda sağlık alanında da sıklıkla kullanılmaktadır (19-21).

Genel olarak, bibliyometrik indeksler tıp dergilerinin kalite ve tercih edilebilirlik gibi kalite göstergelerini

ortaya koyan ölçekler olup, makalelere yapılan atıfların sayısını ölçmek için çeşitli yöntemler uygular. Bu veriler, bilimsel yayınlar için önemli bir unsur olan, dergi seçimi, yayın etki hesaplaması, yazarların çalışmalarının doğru değerlendirilmesi ve ölçülmesi, kütüphane dökümantasyon ve yayın birikimi sağlanması gibi farklı birçok amaç için kullanılmaktadır (20,21-23).

Bilimsel çalışmalara yol gösterici olan ve bilimsel yayın kalitesini arttıran bibliyometrik analiz çalışmalarının gelişmesinde, her alanda olduğu gibi bilim dünyasında da, internet imkanlarının genişlemesi, yayın ve dergi erişiminin kolaylaşması, bilimsel çalışmaların ulaşılabilirliğinin artması, açık erişim yayın çeşidinin kullanılmaya başlanmasının önemi büyüktür(23-25).

Son zamanlarda sayı ve nitelik bakımından artış gösteren bibliyometrik çalışmalar, bir konuda yapılan bilimsel çalışmaların bazı yönlerden analiz edilmesi, sayı, basıldığı dergi, atıf durumu, o alanda en fazla yayın yapan yazar, hangi konuların çalışıldığı, hangi konuların çalışılması gerektiği ile ilgili bilgiler veren bir araştırma ve analiz etme yöntemidir (16). Bibliyometri kavram olarak incelendiğinde, bilimsel nitelikteki makale, kitap, dergi gibi çalışmaların matematiksel ve istatistiksel tekniklerle incelenmesi, ilişkilerin belirlenmesi anlamındadır. İlk bibliyometrik çalışmanın Cole ve Eales tarafından 1917 yılında yapıldığı bilinmektedir. Ülkemizde ise bilinen ilk bibliyometrik analiz çalışması, Özönü tarafından 1970 yılında yapılmıştır (15-17). Bibliyometrik çalışmalarda çoğunlukla şu sorulara cevap aranmaktadır.

- Çalışmalar hangi yıllarda gerçekleştirilmiştir?
- Hangi veri tabanı kullanılmıştır?
- Kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
- Çalışmalara yapılan atıf sayıları kaçtır?
- En fazla yayın üreten üniversiteler ya da kurumlar hangileridir?
- En fazla yayın üreten yazarlar kimlerdir?
- En fazla yayın hangi ülkelerde yapılmıştır?

Bu çalışmada, hemşirelikte tamamlayıcı ve destekleyici tedavi konulu bilimsel literatürün bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak gözden geçirilmesi, amaçlandı. Yayınlar, atıf sayısı, yayın türü, yayın durumu, yayın tarihi, yayın yılı, yayımlandıkları ülke veya kurum açısından analiz edilerek, bu alanda çalışma yapmak isteyen bilim adamlarının yol gösterilmesi amaçlandı.

## GEREÇ VE YÖNTEM

Excel 2010 ve Vos Viewer programı yardımıyla WoS veri tabanından alınan veri seti işlenerek bibliyometrik değişkenler açısından incelenme yapıldı. Tablolardaki

veriler Microsoft Excell 2010 (frekans ve yüzde) kullanılarak mutlak sayılara dönüştürüldü. İleri istatistiksel analiz testleri kullanılmadı. Microsoft Windows için Vos Viewer yazılımı (sürüm 1.6.18) kullanılarak haritaları oluşturmak için alıntı ağaç halkaları ve çizgileri kullanıldı. Literatür haritalarını oluşturmak için ortak alıntı, bibliyografik eşleştirme ve anahtar kelime birlikte oluşumu gibi bibliyometrik yöntemler kullanıldı .

Bibliyometrik doküman inceleme niteliğindeki çalışmada araştırma verilerini toplamak için şu ana kadar olan süreçte yayınlanmış "Tamamlayıcı Destekleyici Uygulamalar", konulu yayınlar gözden geçirildi. Bu yöntemle, herhangi bir konuda yapılan çalışmalar analiz edilirken, konuyla ilgili olarak eksik konu başlıklı makaleler tespit edilmekte ve alanda ihtiyaç duyulan çalışmalar yapılması amaçlanmaktadır (16). Çalışmada, Thomson Reuters'in Web of Science (WoS) Core Collection veri tabanı kullanıldı. WoS, Clarivate Analytics'e bağlı bir veri tabanı olup, tüm dünyada akademik camialarda, gerek yayın sayısı ve kalitesi gerekse atıf durumu bakımından saygın bir konuma sahiptir. WoS, Science Citation Index (SCI), Science Citation Index Expanded (SCIE), Social Sciences Citation Index (SSCI) ve Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) dizininde önemlidir. Ayrıca, WoS'ta sadece makaleler değil, kitap, tez, bildiri, rapor gibi dokümanlar da bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenebilmektedir (17,18). Bu araştırma türünde, yapılan araştırmaların kıyaslanması, eksik yapılan çalışmaların tespiti ve çalışmaların konular, bölgeler ve ülkeler arası kıyaslanması sağlanır (21-22). Bibliyometrik analizler için internet veri tabanları sıklıkla kullanılan yöntemlerdir. Bu yöntem önceki yıllarda sosyal alan analizlerinde sık kullanılırken, son yıllarda tıp alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıntılı bibliyometrik analiz yöntemlerinde, farklı veri tabanları kullanılarak yapılan analizler çeşitli görsel yöntemlere dönüştürülerek haritalandırma yapılabilir (19-21). Tarihsel gelişimi içinde, 2004 yılına kadar sadece Thomson Reuters'in WoS veritabanı bibliyometrik çalışmalar için kullanılırken, günümüzde, Scopus ve Google Scholar da yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak, kullanım kolaylığı, haritalandırma ve yayın ve atıf verilerinin değerlendirilmesindeki anlaşılabilirlik ve kolaylık nedeniyle WoS yerini ve önemini korumaktadır.

Çalışma kapsamında, 'Tamamlayıcı tedaviler' veya 'destekleyici tedaviler' veya 'Aromaterapi' veya 'müzik terapi' veya 'masaj' veya 'sıcak uygulama' veya 'akupunktur' anahtar kelimeleri içeren yayınlar arandı. Çalışmada 2013 yılında revize edilen Helsinki Deklarasyonu'na uygun davranıldı. İnsan ve hayvan araştırması olmadığından etik kurul izni gerekmemektedir.

## BULGULAR

Anahtar kelimelerle ilk tarama sonucunda 15711 yayına ulaşıldı. Hemşirelik alanına daraltıldığında ise bu sayı 856 olarak bulundu. Hemşirelik alanında yapılan yayınların ise 562'si araştırma makalesi olarak tespit edildi. Bu alanda, hemşireler tarafından yapılan çalışmaların tüm çalışmalara oranının düşük olduğu (%5,4) görülmektedir. İlk yayın 1973 yılında yayınlanmıştı. 1999 yılına kadar 10 tane yayın/yıl bile yayınlanmamışken, 2005'ten sonra yayın sayısı artmıştı (Grafik 1). Ülkeler bazında yayın sıralamasında Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD ) (n=230, % 34,954), den sonra ülkemizin 2. sırada (n=75, % 11,393) olması önemlidir.

Şekil 1 en az bir yayını olan yazarlar arasındaki bağlantı haritasını göstermektedir. Aralarında bağlantıları olan yazarlar ekip çalışmasının bir işaretidir. Daha güçlü iş birliği, daha kalın çizgilerle gösterildi. Daha büyük daire veya yazı tipi boyutundaki yazarlar, daha fazla iş birliğine sahip olma eğilimindeydi.

## TAT Konusunda Yıllara Göre Ülkelerin Yayın Analizleri

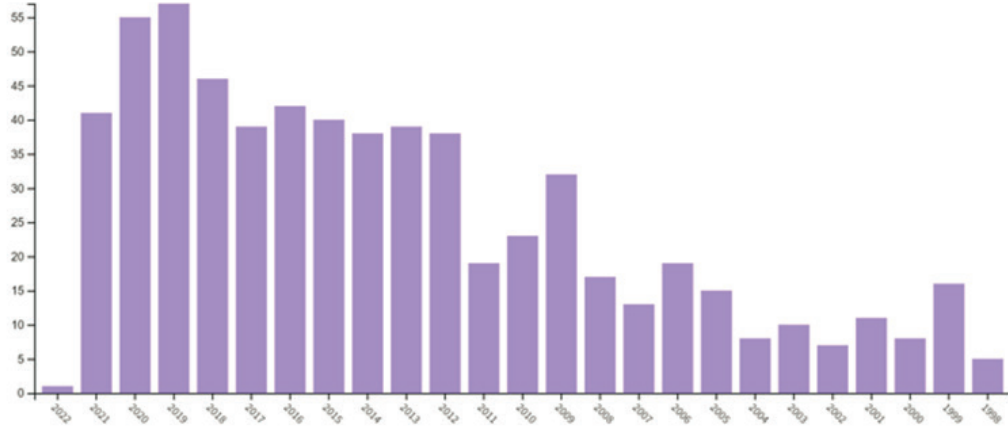
Veriler incelendiğinde, ülkelerin yayın sırasında ABD'nin ilk sırada olduğu görülmektedir (n=230, % 34,954). Ülkemizin yayın sıralamasında 2. sırada olduğu (n=75, % 11,393), tespit edilmiştir. Brezilya (n=42, % 6,383), Tayvan (n=35, % 6,221), ve Avustralya (n=35, % 6,221) yayın sıralamasında ilk 5 sırada yer alan ülkeler olarak belirlenmiştir. Yayınlar sıklıkla Sosyal Bilimler Atıf İndeksi'nde (SSCI) (n=685, %80,023) taranan dergilerde yayınlanmıştı.

Şekil 2 en fazla yayını olan ülkelerin birbirleri arasındaki atıf haritasını ifade etmektedir. Aralarında bağlantıları olan ülkeler ekip çalışmasının bir işaretidir. Daha güçlü iş birliği, daha kalın çizgilerle gösterildi. Daha büyük daire veya yazı tipi boyutundaki ülkeler, daha fazla iş birliğine sahip olma eğilimindeydi. En fazla işbirliği Amerika Birleşik Devletleri ile Güney Kore, İsveç, Kanada ve İngiltere arasında mevcuttu.

## TAT Konusunda En Fazla Yayın Yapan Kurumlar

Çalışmada elde edilen bir başka bulgu ise en fazla yayın yapan kurumların hangileri olduğudur. Dünya genelinde Sao Paulo Üniversitesi (%2,453) ve Türkiye'den Ege Üniversitesi (%1,168) en üretken kurumlar olarak tespit edilmiştir. Ege Üniversitesi genel dünya sıralamasında da 6. sırada yer almaktadır.

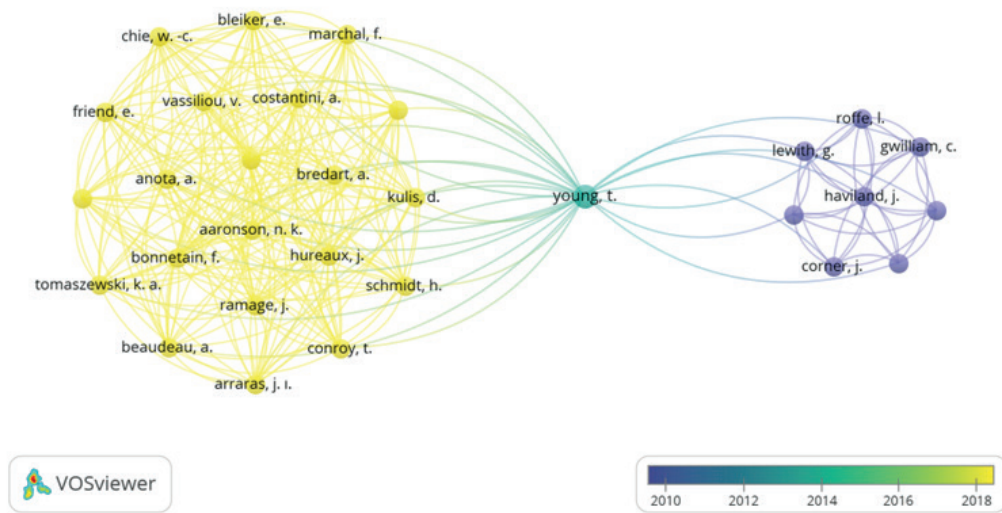
Şekil 3'te en fazla yayını olan kurumlar arasında atıf haritası yer aldı. Aralarında bağlantıları olan kurumlar ekip çalışmasının bir işaretidir. Daha güçlü iş birliği, daha kalın çizgilerle gösterildi. Daha büyük daire veya yazı tipi boyutundaki kurumlar, daha fazla iş birliğine sahip olma eğilimindeydi.



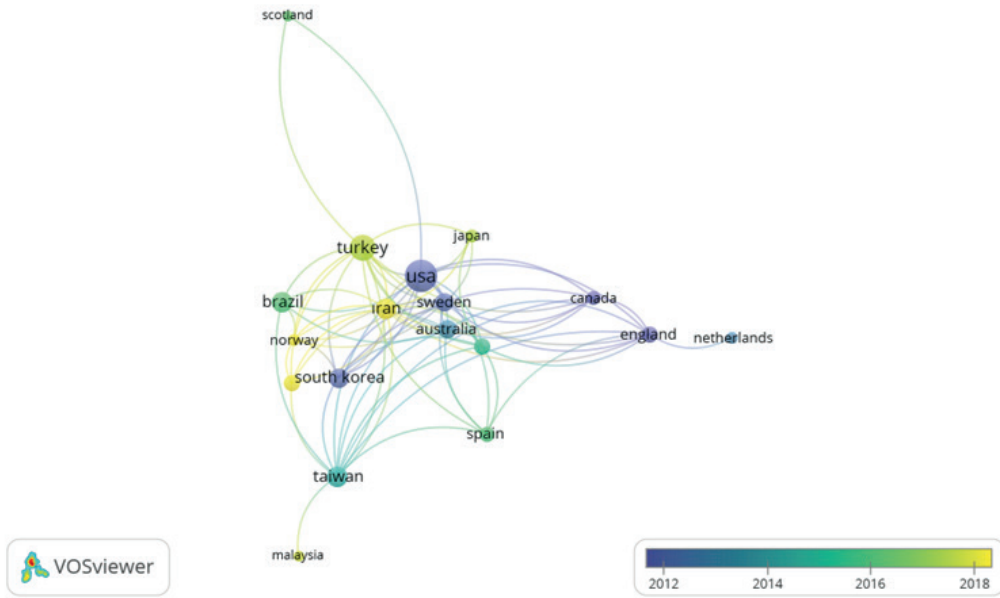
Grafik 1. Yıllara göre yayın sayıları grafiği

Table 1. Ülkelere Göre Yayın Sayısı

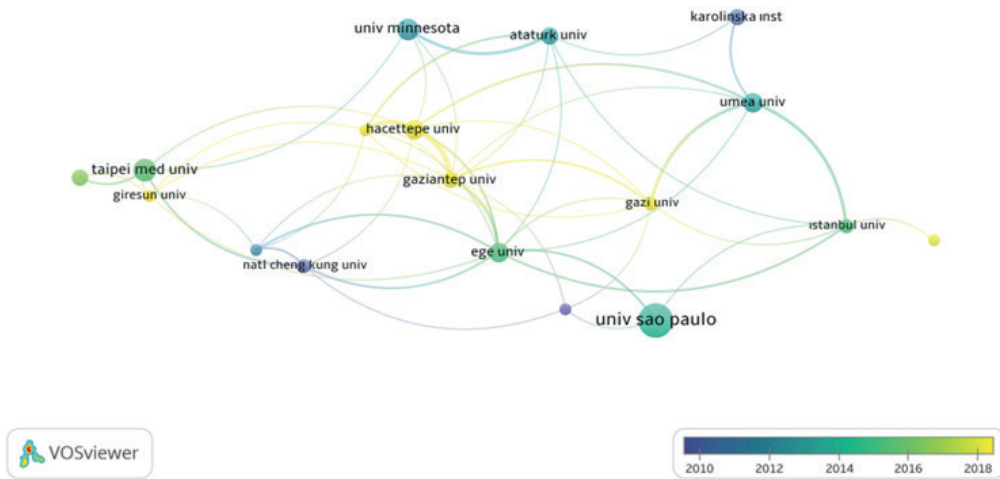
Ülke	n	%
ABD	230	% 34,954
Türkiye	75	% 11,393
Brezilya	42	% 6,383
Tayvan	35	% 5,319
Avustralya	35	% 5,319



Şekil 1. En az 1 yayını olan yazarlar arasındaki bağlantı haritası



Şekil 2. En fazla yayını olan ülkelerin birbirleri arasındaki atıf haritası



Şekil 3. En fazla yayını olan kurumlar arasında atıf haritası



### Yayınların Atıf Alma Durumlarına Göre İncelenmesi

Araştırma verilerine göre, yayınlar 9179 kez atıf almıştı. Yayınların ortalama atıf sayısı:13.95 olup, H-endeksi: 45 idi. Atıf sayılarının da yıllar içinde artış gösterdiği gözlenmektedir. Atıf yılına bakıldığında 1973 yılında yayın sayısı 5'in altında ve atıf sayısı 0 iken, 1998 de atıf ve yayın sayısında artış görülmeye başladığı, 2019 yılına kadar yayın sayısı 45 üstü iken, 2019'a gelindiğinde atıf sayısının 1200 olarak tespit edildiği görüldü (Grafik 2).

Aroma terapi, masaj terapi, masaj, ağrı ve yaşam kalitesi en fazla var olan anahtar kelimelerdi. En fazla yer alan ve birbiri ile bağlantılı olan anahtar kelimelere ait haritalandırma Şekil 4'te özetlendi.

### Hemşirelik Alanında TAT Konusunda Ülkemizde Yayın Durum

Türkiyeden hemşirelik alanında alternatif ve tamamlayıcı tedaviler konusunda yayınlanan 75 makalenin, 9'unun Ege Üniversitesi tarafından yayınlandığı görülmektedir. Elde edilen verilere göre, Ege Üniversitesi'ni sırasıyla, Atatürk Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Giresun Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa takip etmektedir (Tablo 2).

Ülkemizden ilk çalışmalar 2003 yılında yayınlanmıştır. Yıllar içinde yayın sayısında artış gözlenmiş, 2019 ve 2020 yıllarında 13'er yayın yapılmış olup, yayınların artışı ülkemiz hemşireliği adına motive edici olduğu düşünülmektedir (Grafik 3).

Yayınlar 935 kez atıf almıştı, ortalama atıf sayısı: 12.47 olup, H-endeksi: 19 idi. Atıf sayıları da yıllar içinde artmıştı. 2003 yılında 1 yayın ve 0 atıf yapılmışken, yıllar içinde dikkat çekici bir artış görülmektedir. 2019 ve 2020 yıllarında 13'er yayın ve bu yayınlara 260 adet atıf yapıldığı tespit edilmiştir (Grafik 4).

### TARTIŞMA

Bu çalışmada, hemşirelik alanında, tamamlayıcı ve destekleyici tedaviler ile ilgili yapılmış yayınların; yayın yılı , en fazla yayın yapan ülke ve kurum, en fazla yayın yapan yazar ve atıf alan yayın, kullanılan yayın dili ve yayın türü bakımında incelenmesi amaçlandı. Elde edilen veriler doğrultusunda literatürde benzer çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak hemşirelik alanında farklı konularda yapılmış çok sayıda bibliyometrik analiz çalışması tespit edilmiştir (22-25).

Bibliyometrik analiz yönteminde çalışmalar, genel yapıları bakımından ele alınmaktadır. Çalışmalardan elde edilen bulgular, yayınların yapıldığı alanda eğilimleri ve gelişimleri incelemek ve ülkeler arası

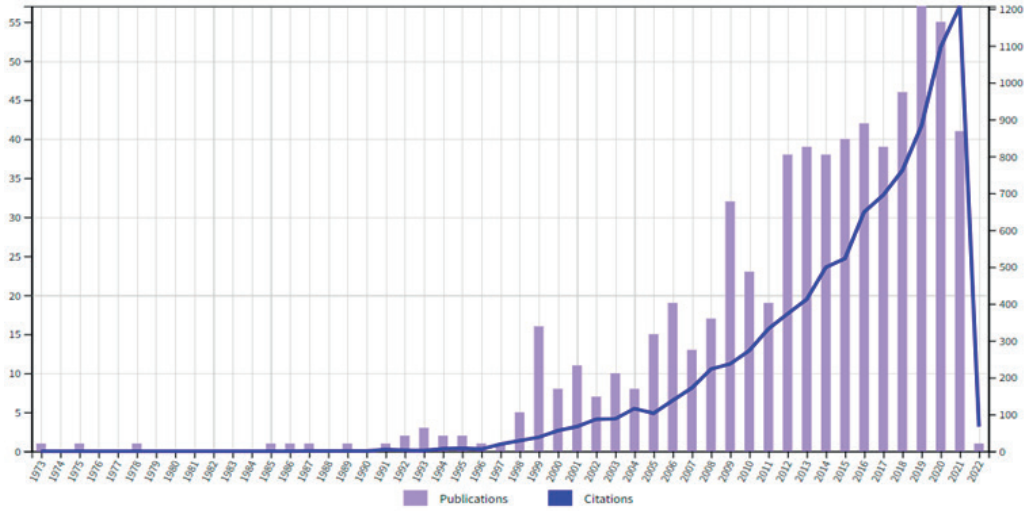
karşılaştırma yapmak şeklinde gerçekleştirilmektedir. Literatür incelendiğinde, çeşitli konularda yapılmış çok sayıda bibliyometrik analiz çalışması ülkeler arası karşılaştırılmıştır (19,20).

Analiz sonuçlarından elde edilen bulgulara göre, TDU konusunda toplam 15711 yayına ulaşıldı. Bu çalışmaların sadece 856 tanesinin hemşirelik alanına ait olduğu görüldü. Bu alanda hemşireler tarafından yapılan çalışmaların tüm çalışmalara oranı düşük %5,4 olarak tespit edildi. Hemşirelik alanında yapılan yayınların 562 tanesinin araştırma makalesi olması önemlidir. İlk yayın 1973 yılında yapılmasına rağmen uzun bir süre TDU konularında çok az yayın yapıldığı görülmektedir. Çalışma sayısının artması 2005 yılından sonra başlamıştır. Ancak asıl yükseliş 2012 yılından sonra başlamış ve 2019-2020 yıllarında doruğa ulaşmıştır. Bu yıllarda yapılan yayın sayısı 60-70 kadardır. Bu veri, son yıllarda bilimsel anlamda TDU konusunda yapılan yayınların yükselme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkelerin TAT konusunda yaptığı çalışmaların analizleri incelendiğinde, birçok alanda olduğu gibi ABD toplam 230 yayın ile en üretken ülke olarak saptandı (19,20, 22-25). ABD'ni ülkemiz takip etmektedir. Çalışmada ülkemizin yayın sıralamasında ikinci sırada olduğu (toplam 75 çalışma) görülmektedir. Brezilya (toplam 42 yayın), Tayvan (toplam 35 yayın), ve Avustralya (toplam 35 yayın) şeklinde devam etmektedir. Türkiye bakımından yayın sayısı ve sıralaması önemlidir. Bu durum tat konusunda bilgi düzeyi, yaklaşım ve bilimsel yayın artışının farkındalık düzeyinin dünyada ve ülkemizde yüksek olduğunu göstermektedir.

Çalışma bulguları incelendiğinde, TDU konusunda en fazla yayın yapan kurumun Sao Paulo Üniversitesi olduğu görülmektedir (%2,453). Sıralamayı Türkiye'den Ege Üniversitesi'nin %1,168'lik bir oranla takip etmektedir. Ege Üniversitesinin genel dünya sıralamasında 6. sırada olduğu görülmektedir. Konuya ilişkin çalışmaların tüm dünyada artış gösterdiği bir süreçte ülkemizden bir üniversitenin 6. sırada yer alması konuyla ilgili çalışma yapmak isteyen bilim insanları için motivasyon kaynağı olduğu düşünülmektedir. Çalışmaların üniversiteler bünyesinde yapılmış olması farklı kurumların TDU konusunda farkındalıklarının daha düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmadan elde edilen önemli bulgulardan biri olan atıf sayısı ve atıf sayısında yıllar içinde görülen yükseliş oranıdır. İlk yayın 1973'te yapılmasına ve zaman içinde yayın sayısı artmasına rağmen 1998 yılına kadar atıf sayısı 0 (sıfır) iken, yayın sayısının en yüksek seviyede olduğu 2019 yılında atıf sayısı 1200 olarak tespit edilmiştir. Bu hızlı yükseliş, ülkemizde son yıllarda



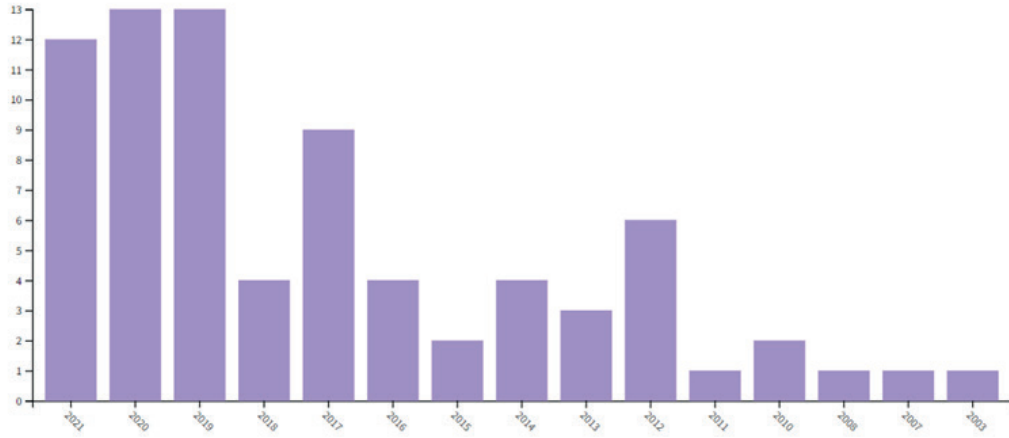
Grafik 2. Yıllara göre yayın ve atıf sayıları grafiği



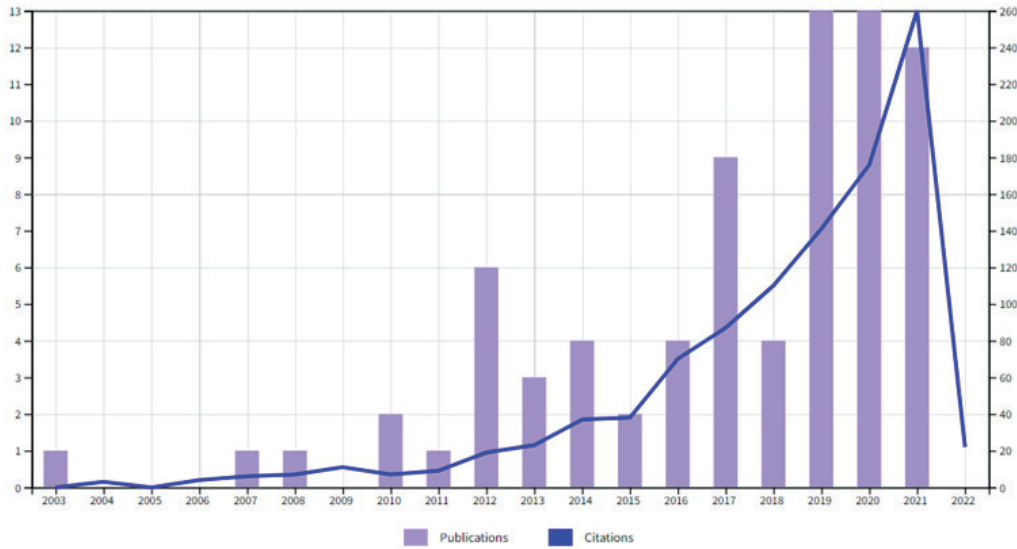
Şekil 4. Anahtar kelime analizi haritası

Tablo 2. Ülkemizden Konusunda 5 ve Fazlası Makale Yayımlayan Kurumlar

Kurum	Makale sayısı, yüzde
Ege Üniversitesi	9,%12,000
Atatürk Üniversitesi	8,%10,667
Hacettepe Üniversitesi	8,%10,667
Gazi Üniversitesi	7,%9,333
Gaziantep Üniversitesi	7,%9,333
Istanbul Üniversitesi	6,%8
Erciyes Üniversitesi	5,%6,667
Giresun Üniversitesi	5,%6,667
Istanbul Üniversitesi Cerrahpaşa	5,%6,667



Grafik 3. Ülkemizden yayınların yıllara göre dağılımı



Grafik 4. Ülkemizin Hemşirelik Alanında Yayınlanan TAT Konulu Yayınlarının Yıllara Göre Dağılımı ve Atıf Sayıları

bilimsel olanakların artışı ile birlikte, destekleyici ve tamamlayıcı tedavi farkındalığının da arttığını işaret etmektedir.

Analiz sonuçlarına göre, dünyada ilk çalışma 1973 yılında yapılmasına karşın, ülkemizde ilk çalışma 2005 yılında yapılmıştır. TDU konusunda en fazla yayın yapan kurum olarak Ege Üniversitesi olduğu tespit edilmiştir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de öncü araştırmacı kurumun üniversiteler olduğu görülmektedir. Yayın ve atıf sayısı dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de 2012 yılından sonra artış göstermiş olup, 2019-2020 yıllarında en yüksek sayıya ulaştığı anlaşılmaktadır.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilim dallarına ait yayınların analizi, mevcut durumunun değerlendirilmesinde ve alana ilişkin yayınların incelenmesi ve değerlendirilmesi o bilim dalının gelişmesinde önemlidir. Hemşirelik alanında yapılan Tamamlayıcı ve Alternatif Tedaviler ile ilgili çalışmalar oldukça azdır. Çalışmanın yapıldığı tarihte toplam 15711 çalışmanın sadece 856 tanesinin hemşirelik alanında yapıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda, dünya genelinde WOS'ta taranan dergilerde Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi konulu bilimsel çıktı sayısı az olmakla beraber ülkemizin ikinci sırada olması yüz güldürücüdür. Çalışmanın;



yazar sayısı, kullanılan kaynak sayısı, çalışma tipi, yayımlandıkları dergiler vb. konuları da içerecek şekilde, anahtar kelimeler arttırılarak daha kapsamlı yapılması, bu alanda yapılacak çalışmaların desteklenmesi ve yayın analizleri yapılarak alana katkı sunacak deneysel türde yayınlara ağırlık verilmesi önerilmektedir.

## ALANA KATKI

Bibliyometrik çalışmalar son dönemlerde sağlık alanında sıklıkla kullanılmakta ve bilim insanlarına konuyla ilgili yol göstermektedir. Tamamlayıcı Tedaviler ise benzer şekilde çalışma alanı olarak güncelliğini korumaktadır. Hastanın birebir bakım ve tedavisinden sorumlu hemşirelik mesleği ise gün geçtikçe yenilenmekte, sağlık meslekleri içinde önemini korumaktadır. Çalışma bu yönüyle alana katkı sunacak ve hemşirelik alanında Tamamlayıcı tedavilere ilişkin az çalışılan ya da ihtiyaç duyulan çalışma konularını ortaya koyma yönüyle önem arz etmektedir.

## Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmada 2013 yılında revize edilen Helsinki Deklarasyonu'na uygun davranıldı. İnsan ve hayvan araştırması olmadığından etik kurul izni gerekmemektedir .

## Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma, tek veri tabanında seçili anahtar kelimeler kullanılarak arama gerçekleştirildiğinden tüm bilimsel literatürü yansıtmayabilir. Ayrıca WOS veri tabanı sürekli güncellendiğinden yeni yayınların eklenmesi söz konusu olup, çalışmanın bulguları zaman içerisinde değişkenlik gösterebilir. Artan yayın sayısı nedeniyle, veriler bilgileri analiz gününe kadar yansıtabilir.

## KAYNAKLAR

1. Hall, H., Brosnan, C., Frawle, J., Wardle, J., Collins, M., Leach, M. (2018). Nurses communication regarding patients use of complementary and alternative medicine. *Collegian*, 25(3), 285-291.
2. Özlü, A., ve Zor, M. (2021). Aromaterapinin Türkiyede Yeri ve Önemi. *Ankara Akupunktur ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi*, 9(1), 47-52.
3. Öztürk, Y.E., Dömbekci, H.A., Ünal, S.N. (2020). Geleneksel Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı. *Journal of Integrative and Anatolian Medicine*. 1(3): 23 - 35,
4. Lin, K. (20179). The Regulation of The Practice of Acupuncture by Physicians in The United States, *Med Acupunct*, 29(3): 121-127
5. Khorshid, L., ve Yapucu, Ü. (2010). Tamamlayıcı Tedavilerde Hemşirenin Rolü. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2): 124-130.
6. Arı, E., ve Yılmaz, V. (2016). Tamamlayıcı Ve Alternatif Tıp Kullanımına Yönelik Tutum Ve Davranışların Önerilen Bir Yapısal Model İle Araştırılması", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(1):13-24

7. Yi, S., Ngın, C., Tuot, S., Choun, P., Fleming, T., Brody, C. (2017). Utilization of Traditional, Complementary And Alternative Medicine And Mental Health Among Patients With Chronic Diseases in Primary Health Care Settings in Cambodia. *International Journal of Mental Health Systems*, 11(1), 58.
8. TC. Sağlık Bakanlığı. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp daire başkanlığı uygulama merkezleri[online].2020.<https://getatportal.saglik.gov.tr/TR,8501/rehberler.html>. (Erişim Tarihi: 05 Nisan 2021).
9. Kapucu, S., ve Ünver, G. (2017). Pain And Frailty In Elderly Females With Osteoporosis. *Turkish Journal of Geriatrics*, 20(4):306-314.
10. Ocak, Ö. (2021). A bibliometric analysis of the 50 most cited articles on Parkinson's disease.. *Ann Clin Anal Med*, 12(9):975-979.
11. Abidin Polat, Z., Saraçoğlu, A., Duman, H. (2019). Harita Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi. *Harita Dergisi*, 85 (161): 46-56.
12. Yılmaz, G. (2017). Restoranlarda Bahşiş İle İlgili Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14 (2): 65-79.
13. Depren, Ö., Kartal, M.F., Depren, S.K. (2018). Borsalarda Oynaklık Üzerine Yayınlanmış Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 2, (6):1-15.
14. Hotamışlı, M., ve Efe, D. (2018). Duygusal Zeka ve Liderlik İlişkisi Bağlamındaki Çalışmaların Bibliyometrik Analiz ile İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(1):101-21.
15. Zeren, D., ve Kaya, N. (2020). Dijital Pazarlama. *Ulusal Yazının Bibliyometrik Analizi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 35-52.
16. Gürler, M., Alkan, S., Özlü, C., Aydın, B. (2021). Journal Of Biotechnology And Strategic Health Research Collaborative Network Analysis and Bibliometric Analysis of Publications on Diabetic Foot Infection. *J Biotechnol and Strategic Health Res*. 5(3):194-199.
17. Şeref, İ., ve Karagöz, B. (2019). Türkçe Eğitimi Akademik Alanına İlişkin Bir Değerlendirme: Web of Science Veri Tabanına Dayalı Bibliyometrik İnceleme. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 213-231.
18. Al, U., ve Soydal, İ. (2014). Akademik atıf dizinleri ile savaşı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(1), 23-42.
19. Küçük, U., Alkan, S., Uyar, C. (2021). Bibliometric analysis on infective endocarditis. *Iberoamerican Journal Of Medicine*, 04: 350-355.
20. Öntürk Akyüz, H., Dindar Demiray, E.K., Alkan, S. (2021). Network analysis of nursing publications in the COVID-19 era. *J Clin Med Kaz*, 18(4):27-31.
21. Rosas, S.R., Kagan, J.M., Schouten, J.T., et al. (2011). Evaluating research and impact: a bibliometric analysis of research by the NIH/NIAID HIV/AIDS clinical trials networks. *PLoS One*. 6(3):e17428. 19.
22. Alkan, S., Dindar Demiray, E.K., Yıldız, E., Özlü, C. (2021). Analysis of Scientific Publications on Acinetobacter bacteremia in Web of Science. *Infect Dis Clin Microbiol*. 1: 39-44.
23. Öntürk Akyüz, H., Alkan, S., Gökçe, On. (2022). Overview on pressure ulcers studies based on bibliometric methods, *Iberoam J Med*, (01):18-23
24. Akmal, M., Hasnain, N., Rehan, A., et al. (2020). Glioblastome Multiforme: A Bibliometric Analysis. *World Neurosurg*, 136:270-282
25. Özlü, C. (2021). Scopus Veri Tabanına Dayalı Bibliyometrik Değerlendirme: Miyelodisplastik Sendrom Konulu Yayınların Global Analizi ve Türkiye Kaynaklı Yayınların Değerlendirilmesi. *J Biotechnol and Strategic Health Res*, 5(2):125-131